

ניתן לצפות בשיעורים נוספים באתר של
מכון מאיר בכתובת: www.meirtv.co.il

סוד המצוות

עיון בפרשת השבוע על פי המהר"ל

1. מהר"ל דרוש על המצוות

שם תורה הונח על המצוות שנתן השי"י על ידי משה. ולא נקראו בשם מצוות, אף שהיה שם זה ראוי יותר באשר הם מצוות מאתו ית'. מפני כי לשון מצוה שייך בציווי הבא ממי שלא יבקש שידע המצווה ענין הציווי ומהותו רק כל תכליתו לשתהא ציווי נעשית, והשי"י רחקו מחשבותיו מזה בתתו המצוות לישראל והפץ שידעו ויבינו כל ענין המצווה, ולכך נקראו תורה לשון הוראה שמורה דברים השכליים שבהם והחכמה. ובאולי תאמר א"כ היה ראוי לקרותם חכמה שאין לך חכמה יותר מזה, והכתוב העיד (דברים ד') ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו' ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם וגו'. אין הכוונה בתורה שנתן השי"י החכמה לבדה, רק שהיא מורה לאדם המעשה אשר יעשה, מה שאין בזולת מהחכמות, שאין כוונת תכליתם על המעשה רק עצם החכמה בלבד, אבל התורה צריכה לשניהם להבין החכמה שבמצוות ולעשותם על פי הידיעה ההיא. לכן יפול בזה לשון תורה הכולל שניהם להורות להם הידיעה בהם ואת המעשה אשר יעשה, כי אם אין מעשים אין תורה. וביבמות (דף ק"ט ע"ב) ר' יוסי אומר כל האומר אין לו תורה אין לו תורה פשיטא אלא כל האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה הא נמי פשיטא אלא דאפילו תורה אין לו מ"ט אמר רב פפא אמר קרא ולמדתם ועשיתם כל שישנו בעשייה ישנו בלמידה כל שאינו בעשייה אינו בלמידה ע"כ. הרי שאם אין לו מעשים כאילו אין לו תורה כלל, וזה יורה השם שנקראת תורה ולא חכמה, כי צריך לצרף הדבר שיוורה חכמתה אל החכמה והידיעה והוא המעשה. והטעם כי אין התורה כשאר חכמות שישגיג האדם מעצמו ולא נתנו לו מהשי"י בעצם, כמו התורה שמצד עצמה אין לה חבור אל האדם כלל כאשר היא שכל אלהי נבדל, לכן צריך להתעצם ולהתחבר אליה במעשה ובידיעה:

ובמדרש (בראשית רבה פ"ו) ג' דברים נתנו במתנה לעולם ואלו הן תורה מאורות גשמים תורה שנאמר ויתן אל משה וגו' מאורות שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים גשמים ונתתי גשמיכם בעתם. ביארו בזה כי אלו דברים אינם מצד עולם הזה, שאם היו מצדו לא היו נקראים מתנה לו כיון שמיוחסים וראויים אליו. והנה התורה היא מעולם העליון בתכלית הריחוק מן האדם, ולכך אמר הכתוב ויתן אל משה

לשון מתנה. והמאורות שהם בעולם האמצעי ברקיע השמים איך יהיו לאדם שבתחתונים, אלא שהם גם כן תוספת מתנה לו. והגשמים עם שהם למטה הם נבדלים מן האדם שהרי אינם מן הארץ רק מהמים העליונים, והקב"ה הבדיל בין מים למים גם לזאת יקרא מתנה. ובהיות התורה מתנה לאדם אין לו צרוף וחבור אליה בעצם רק שהשי"י חוננה לו במתנת חנם. ותכלית מכוונת ית' עיקר במצוות המעשיות כאמרם ז"ל לא המדרש עיקר וכו', ולולא זאת היתה ראויה לעליונים ביותר אם היה התכלית רק לחכמתה. וכמו שאמרנו למעלה בויכוח משה עם המלאכים שמצד המעשה לא שייכה לעליונים, ועל ידי המעשה שמקיים האדם גזירותיו ית' הוא למלך ואלוה לו וכמו שנבאר. וכיון שכן אם אין לאדם המעשה אין לתורה יחס אליו כלל, בשהיא מהעליונים ורק במתנה נתנה לתחתונים ומצד עצמה אין לו חלק ושייכות בה, ואז לא נקראת תורתו. אבל כשיש לו המעשים אז שייכה אליו ונקראת תורתו, זהו שאמר כל שישנו בעשייה וכו':

ובע"ז (דף י"ז) כשנתפסו ר' אלעזר בן פרטא ור"ח אמר לו ר' אלעזר לר' חנינא אשריך שנתפסת על דבר אחד אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים אמר לו ר"ח בן תרדיון אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני נצול שאתה עסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני לא עסקתי אלא בתורה וכדבר הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת מאי ללא אלהי אמת שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה. ור"ל כי אם לומד התורה ואינו עוסק במעשה, לא קנה רק הידיעה בזה, ואין כאן קבלת אלהותו ית' שהוא ע"י המצוות דוקא שהם גזירות אלהיות על האדם וכשיקיימם השי"ת לו לאלהים כאמור, לא בקנותו רק הידיעה בלבד שאין בזה קבלת אלהותו. ואמר ללא אלהי אמת כי אף שיודע ומשיג שהוא ית' אלהי, אין זה נקרא אלהי אמת כי האמת יקרא כשהדבר נמצא בשכל כמו שהוא חוץ לשכל שזהו גדר האמת כידוע. ולפיכך בעשותו המצוות מצד שהם גזירות אלהותו ית' שזהו חוץ לשכל, אזי בהתחכמו בהם בלמוד בשכלו נמצאים בשכלו כמו שהם חוץ לשכל וזהו האמת. אבל כשאינו עוסק במצוות

אין השי"י אצלו אלהי אמת שאין הדבר נמצא אתו חוץ לשכל כך, זהו ללא אלהי אמת:

2. מהר"ל תפארת ישראל ד-ו'

הדרכים והפעולות אשר הם מביאים אל ההצלחה הם מצוות התורה, שבזולתם היה נשאר בכח כמו שיתבאר עוד, והם הם כמו החבל שמעלין את האדם מבור התחתיות הוא העולם השפל אל עולם העליון להושיב אותו עם המלך ה' צבאות עין בעין וכמו שיתבאר ענין זה. כי המצוות הם צירוף האדם מן הגשמי עד שאין האדם טבעי חמרי בעל הווה והפסד כמו שהם הדברים הטבעיים החומרים. כי כל המצוות מחייב אותם השכל שכך וכך יעשה, וכאשר האדם עושה המצווה שהשכל מחייב הרי בזה יוצאה נפשו מן הטבע החמרית ודבקה בשכלי, כי השכל האלהי מחייב המצווה וזהו צירוף וזיכוך נפשי כמו שית'. ומספר המצוות שבהם נפשו יוצאה מאפילה לאורה כמו שאמר ז"ל בסוף מכות (כ"ג ע"ב) דרש רבי שמלאי תר"ג מצוות נתנו לו למשה שס"ה ל"ת כמנין ימות החמה רמ"ח עשה כמנין אבריו של אדם אמר רב המנונא מאי קראה תורה צוה לנו משה מורשה תורה בגימטריא הכי הוי תורה שית מאה וחד סרי הוי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ע"כ. ואין ספק שאין מספרם ומנינם של המצוות האלהיות במקרה כי אין מקרה לכמו דברים אלו האלהיים, ועוד שלא תלה המספר במקרה קרה רק שאמר על מצוות לא תעשה שהם כמנין ימות החמה ומספר מצוות עשה כמספר איבריו של אדם ומה ענינם לדברים אלו. ...

דע כאשר רצה השם יתברך לזכות את האדם שיקנה הנצחיות על ידי מצוות האלהיות אי אפשר שיקנה אותו רק על ידי שני מיני מצוות, החלק האחד שלא יהיה משנה את מציאותו אשר נברא עליו, כי אם משנה את מציאותו אשר נברא עליו הרי יש לו שנוי מה שהוא ראוי למציאות האדם ויבא הפסד למציאותו, ואלו הם מצוות לא תעשה שכל אלו המצוות הם שלא יצא האדם מן מה שהוא ראוי אל מציאותו כבעילת איסור וגזל וגניבה וכיוצא בהם מן המצוות. אף כי אנחנו לא נדע טעם המצוות מכל מקום נדע בהם שכל מצוות לא תעשה הם יציאה מן היושר המציאות מה שהשכל מחייב והיציאה מן היושר המציאות הוא הפסד ואבוד אליו. החלק השני הם

מצות עשה, שכבר אמרנו כי אין האדם במדרגתו האחרונה האלהית וכאלו הוא בכח בלבד וצריך שיקנה השלימות בפעל על ידי המצות האלהיות, וכמו שהתבאר לך למעלה בפרקים הקודמים שאף אם האדם קונה העולם הזה הטבעי החמרי לא קנה עולם הבא שאינו גשמי כי אם על ידי הפעולות האלהיות ועל ידם יזכה לעולם הנברל. וכאשר תתבונן במציאות עולם הזה נחלק לבי' חלקים כוללים כל המציאות. האחד הוא המציאות התחתון והוא בכללו מסודר תחת השמש והשמש כולל אותו, כי השמש מלך עולם הטבע ועולם הטבע מסודר תחתיו, ... זהו החלק הא'.

החלק השני הוא האדם בלבד שהוא חלק שני נגד כל המציאות, שהוא בפני עצמו אינו נכלל עם שאר הנמצאים, שהרי בשביל האדם נברא הכל ואיך יהיה נכלל העבר עם אדוניו דבר זה לא יתכן כלל ולפיכך הוא חלק בפני עצמו. והוא גם כן נחלק מן חלק המציאות הראשון אשר לא ישנו סדרם אשר נברא עליו, אבל לא יקנו גם כן דבר מעלה נוסף על עצמם רק הם נשארים בהווייתם כמו שנבראו וכמו שנתבאר בפרק ג'. והאדם הזה שהוא החלק השני אפשר שייצא מן הסדר הראוי אבל האדם הוא קונה מעלה יותר ממה שהיה לו וכמו שהשמש הוא מלך, גם כן האדם הוא מלך שהרי הכל נתון תחתיו, ומלכות האדם היא שהוא מוליך שלימות אל כל התחתונים כי הכל נברא לעבוד האדם ולשמשו וזוהו הוא צורה אל כל התחתונים ומוליך שלימות אל הכל כמו המלך שהוא המשלים את הכל. והאדם הפך הנמצאים שכל הנמצאים תחת השמש אינם קונים מעלה על מה שנבראו אבל לא יצאו גם כן מסדר הראוי והאדם קונה מעלה יותר ממה שהיה אבל הוא יוצא מן הסדר. ... אמנם מעלתו על ידי המעשים האלהיים וכמו שהתבאר למעלה ממעשה ידיו של אדם שהם יותר נאים ומשובחים ממעשה הטבע, שהם מעשה אלהיים ודבר זה מיוחד באדם. וכאשר רצה השם יתברך לזכות את ישראל בבי' מיני מצות שהם לא תעשה ועשה, שהמצות לית הם שישמור הסדר שלא יהיה לאדם יציאה מן הסדר, נתן לישראל מנין המצות כמספר ימות החמה, כי כבר אמרנו כי החמה היא שמירת סדר הנמצאים וימיה הם שס"ה ואלו שס"ה ימים הם משלימים אמיית מלכות החמה כמו האברים לאדם, ... ונתן להם עוד רמ"ח מצות עשה שהם קנין מעשה שעל ידם קונה מעלה ושלימות, כנגד חלק המציאות השני שהוא האדם שנמצא באדם קנין מעלה שלא תמצא בחלק הראשון שאין בו קנין כלל רק נשאר על מה שנברא עליו והאדם בלבד יש בו קנין מעלה. והאברים של אדם הם שלימות צורת האדם, ... והנה השמש והאדם היותר עליון בעולם הזה, כי העולם הזה יש בו חומר וצורה נברלת והחומר היותר עליון הוא לשמש כי

יש לו חומר זך, ומעלת הצורה הנברלת לאדם ולכך אלו שנים הם נחשבים מלכים מצד שהם עליונים בנמצאים בעולם הזה, והאדם נחשב צורה אל הנמצאים כלם אף אל השמש. וידוע כי החטא הוא מצד החומר לא מצד הצורה, ולפיכך מצות לא תעשה שלא יעשה חטא הוא כנגד ימות החמה ... והשני ענין השלמות שהוא משלים המציאות במצות עשה, כי דבר זה ראוי לתורה שיהיו בה מצות לא תעשה אשר שומרים את הסדר שלא יהיה עובר החוק כמו שראוי למלך שהוא שומר העם שלא יצא מן הסדר, וגם יש בה מצות עשה שהם השלמה לעולם כמו המלך שהוא השלמת העם ואלו שני דברים מתיחסים אל החומר והצורה, והדברים ברורים כשמש למי שמבין והארכנו במקום אחר בפירושו זה. כלל הדבר כי השם יתברך נתן לאדם התורה שיהיה לאדם המעלה היותר עליונה שהיא בעולם, אם שיהיה בו המעלה היותר עליונה שלא יסור מן אשר נבראו עליו אל הרע ואל הפחיתות, ואם שיקנה השלמות היותר עליון על ידי מצות עשה:

ובמדרש (זוהר ח"א ק"ע ע"ב) אמרו כי רמ"ח מצות עשה נתן השי"ת לישראל נגד אבריו של אדם ושס"ה מצות לא תעשה נגד שס"ה גידין באדם. וגם המדרש הזה פירושו כך, רק המדרש הזה נותן הכל באדם כי האדם הזה יש בו דבר נברל אלהי ודבר שהוא בלתי נברל הוא הגוף, ולפיכך אמר שנתן רמ"ח מצות עשה המשלימים את האדם נגד אבריו של אדם כי האברים הם צורתו שצורתו עלם אלהים נברל כמו שהתבאר למעלה, וכנגד זה נתן לו רמ"ח מצות עשה המשלימים האדם, ונתן לו שס"ה מצות לא תעשה נגד גידין שלו שהגידין אינן צורתו של אדם אבל הם נותנים קיום לגוף האדם עד שהוא מקיים מבלי שינוי, ולפיכך הם שס"ה מצות לא תעשה נגד גידין שלו שהגידין אינן צורתו של אדם אבל הם נותנים קיום לגוף האדם עד שהוא מקיים מבלי שינוי, ולפיכך הם שס"ה מצות לא תעשה שלא יצא האדם מצד גופו מן הסדר הראוי ואין זה שלימות האדם. ואין חלוק בין רבי שמלאי ובין זה המדרש, רק כי לדעת רבי שמלאי כל המציאות נחשב אחד וכל העולם נחשב כמו החומר אל אדם והאדם הוא שלמות וצורת כל המציאות, ולפיכך התורה היא נגד השמש והאדם. ולדעת המדרש האדם מציאות נברל לעצמו שקול נגד הכל, ולכך שס"ה לא תעשה ורמ"ח עשה הכל נגד האדם.

המצות שנתן השם יתברך לישראל יש לשאול עליהם, אם רבוי המצות לטוב להם ... אמר ר' חנניא בן עקשיא רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ומעתה יש לשאול כי איך יאמר שה' חפץ לזכות את ישראל לכך

הרבה להם מצות, ודבר זה נגד השכל שהיה לו למעט במצות כדי שלא יהיה צריך לשמור הרבה מצות, ואז היה זוכה לעולם הבא על ידי מיעוט מצות ממה שהוא מוסיף להם מצות שאז אי אפשר לזכות כל כך לעולם הבא. ...

ואני אומר כי לא קשיא כלל, כי מה שישראל הם מוכנים אל התורה היא מדרגה בפני עצמה, כי מפני שהם מוכנים אל תורה כמו שהתבאר למעלה ואינם כמו עכו"ם שאין מוכנים לתורה, ואם נתן להם מעט מצות לא היה הזכות שלהם כל כך כמו שיש להם זכות במה שיש להם תורה שיש בה מצות הרבה ומוכנים אל הרבה מצות, ... אבל הענין הוא במה שהם העם שיש להם תורה ומוכנים לתורה ומצוה בשביל הכנתם לתורה יזכו לחיי עולם הבא. ... ודבר זה יתבאר לקמן כי זה מסגולת נפשם של ישראל שהם מוכנים אל המצות, ואם היצר הרע מתגרה בהם מכל מקום מצד עצם נפשם מוכנים אל התורה. ולפיכך אמרו (סנהדרין צ' ע"א) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא מפני הכנתם אל התורה ... אבל אמר רצה לזכות את ישראל כי אף אם היה יותר טוב לאדם הפרטי שלא יהיה לו הרבה מצות אבל לכלל ישראל כבר אמרנו למעלה בפרק א' כי כלל ישראל מוכנים ומסוגלים לתורה, והוא יתברך נותן התורה לכל ישראל והוא זכות להם.

אבל מדברי חכמים נראה שאין לומר כי המצות שנתן השם יתברך בשביל המקבל שהוא האדם, רק הם גזירות מצד השם יתברך הגוזר על עמו גזירות כמו מלך הגוזר גזירה על עמו. אף כי האמת ימשך מזה מצד שהוא מקיים הגזירה שגזר עליו הטוב וההצלחה שאין אחריה הצלחה. מכל מקום אין התחלת הגזירה שנתנה לטוב אל המקבל. ומה שאמר הכתוב (דברים ו') ויצונו ה' אלהינו לעשות החקים האלה לטוב לנו, אין הפירוש שהוא יתברך צוה המצות בשביל להטיב לנו שאין זה כך, רק הוא יתברך צוה עלינו כמלך הגוזר רק שהגזירה הזאת היא לטוב לנו לחיותנו כיום הזה אם נקיים המצות ולא שתחלת הגזירה הוא לטוב לנו.